

SEBESTYÉN KINGA

FÉLSZÁZ MEGKÖZELÍTÉS EGY KÖLTŐRŐL

**Murányi Gábor: Szövedékek. 50 év, 50 írás
József Attiláról**

■ „Lehettem volna kutató, nem ily töltőtollkoptató...” kezdi frappánsan a *Szövedékek. 50 év, 50 írás József Attiláról* című kötet előszavát a szerző, Murányi Gábor, akit leginkább újságíróként ismerhet a nagyközönség. Murányi ténylegesen és a szó hagyományos értelmében nem szakavatott kutatója a költőnek. Lehetett volna erre alkalma, hiszen amikor a költő egykori élettársának, Szántó Juditnak *Napló és emlékezés* című írását rendezte elsőként sajtó alá, a szövegekhez készített, alapos és odaadó munkát tükröző lábjegyzeteket látva a neves József Attila-monográfus, Tverdota György arra buzdította az újságírót, írjon doktori értekezést kiindulva ezekből a lábjegyzetekből.

Noha József Attila azóta is figyelmének központjában áll, Murányi nem lett József Attila-kutató, hanem az ő megnevezésével élve, maradt újságíró és krónikás. Újságírói önmeghatározása nem vet fel különösebb kérdéseket, az azonban már igen, hogy mit ért a szerző az alatt, hogy krónikása a költőnek. Ezt a kérdést nagyjából megválaszolja a kötet előszava is, valódi választ azonban akkor kapunk, ha elolvassuk a teljes könyvet, amely bizonyos értelemben jubileumi kötet, noha nem valamilyen József Attilához kapcsolódó évfordulóra jelent meg, sokkal inkább egy személyes jubileumról, mégpedig ötvenéves jubileumról van szó. A *Szövedékek* ugyanis éppen fél évszázaddal később jelent meg, mint Murányi legelső publikált újságcikke. Az ötven év alatt a szerzőnek közel

száz József Attilával kapcsolatos írása jelent meg, amelyekből a *Szövedékek*be ötvenet válogatott össze. Az írások 1975 és 2022 között keletkeztek, nagyrésztük a szerzőnek szellemi otthont adó *HVG* és *Magyar Nemzet* hasábjain jelent meg, de találkozunk olyan írásokkal is, amelyeknek első közlési helye a *Könyvvilág*, a *Magyar Hírlap*, a *Kritika* vagy éppenséggel a *Könyvhét*. A kötetbe rendezés során a szerző a kronológiai sorrend mellett döntött. Vannak évek, amelyekből csak egy-egy írás került át a *Szövedékek*be, sőt arra is találunk példát, hogy a kötetben egymás után következő írások keletkezési időpontja között majdnem tíz év telik el. A kötetbe szerkesztés előtt, ahol a megértéshez arra szükség volt, Murányi jegyzetekkel is ellátta az egyes írsokat. Ezek általában az időkeretek pontosításához járulnak hozzá, így például ahol csak egy hónapra hivatkozik a szerző, ott a megjegyzés pontosítja, hogy melyik évnek az adott hónapjáról van éppen szó. Hasonlóan jár el a szerző ott is, ahol még meg nem írt problémákról, könyvekről beszél, ezekhez hozzáteszi, hogy a *Szövedékek* kiadásának pillanatára, azaz 2022-re megjelentek-e már a szóban forgó szövegek.

Felvetődik a kérdés tehát, hogyan áll össze krónikává ötven, témájában és műfajában is nagy variabilitást mutató írás. A válasznak csak felét adnánk meg, ha azt mondanánk, hogy a kapcsolatot az biztosítja, hogy mindegyik kötődik valamiképpen a költőóriáshoz. Míg ez kétséget kizáróan igaz, hozzá

kell tennünk, hogy a félszáz írás úgyszólván válik krónikává, hogy a hetvenes évektől egész a megjelenés évéig figyelemmel kíséri mindazon tudományos, kulturális vagy éppenséggel közéleti tevékenységet, amelyek József Attila alakját sokszorosan át- meg átforgatták vagy átforgatni kívánták az évtizedek során. S mivel éppen azért, mert Murányi figyelme nemcsak tudományosan, hanem más perspektívákból is kiterjed a költő életére, életművére és utóéletére, mondhatjuk, hogy a szóban forgó kötet maga is hozzájárul ahhoz, ami valójában annak tárgyát képezi, s ami nem más, mint mentesíteni József Attila alakját a ráaggatott, hamis képet festő kisajátításoktól, a csak részleteket megmutató, ezért szintén meghamisító jellegű értelmezésektől. József Attila volt már kommunista költő, istenes költő, örült zseni poéta vagy éppen az oktatáspolitikai felől peremre szorított szerző, s miközben mindez igaz ilyen vagy olyan megvilágításban, József Attila alakja mégsem fedhető le egy-egy ilyen kategorizáló gesztussal. Murányi József ezekben az írásaiban végigkíséri, kommentálja, értelmezi, esetenként kiegészíti és javítja, sőt kevésszer ugyan, de közvetlenül hozzá is járul azokhoz az irodalomtudományos munkákhoz, különböző megmozdulásokhoz, újraértelmező és felfedező, néhol politikai hátszelű gesztusokhoz, amelyek a szétcincált, a köztudatba teljes egészéig még máig be nem került életmű mögött és azokkal együtt keresik a valódi József Attilát.

Ahogy már fentebb jeleztem, a kötetben megjelent írások nagyon sokféle megközelítésből mutatják a költőt és a hozzá kapcsolódó különböző, élete során vagy utóéletében végbement eseményeket, fontos fő- vagy mellékszerzőket. Murányi figyelmének széles körű kiterjedése azt is eredményezi, hogy a József Attilával kapcsolatos írásai nemcsak téma szerint lesznek sokfélék, hanem műfaji szempontból is. Erre maga Murányi is reflektál a kötet előszavában, amikor is igen vegyes műfajú, töredékes krónikává összeálló al-

kotásnak nevezi a megjelent kötetet. Ha alaposan szemügyre vesszük az írásokat, akkor láthatjuk, hogy nem túlzás ez a kijelentés, sőt azt is kijelenthetjük, hogy a bejáratott, jól ismert műfajok mellett vannak igen különleges, egy szeri írások is, amelyek természetes következményei a megírt témák sokszínűségének.

Előzőek között említhetjük például a recenzió típusú írásokat, amelyekből többet is találunk a *Szövedékek*ben. Ilyen például az 1984-ben megjelent írás a Stoll Béla-féle kritikai kiadásról vagy Gyertyán Ervin *Tisztán meglátni csúcsainkat* című tanulmánykötetéről, s természetesen a József Attila-kutatás alapköveinek is tekinthető két Tverdota György – Horváth Iván-kötetről is, amelyek közül első a költő értekező prózáinak kritikai kiadása, utóbbi pedig a *Miért fáj ma is* című kötet, amelyben hiánytalanul és megfelelő jegyzetekkel ellátva megtalálható a költő összes addig ismert pszichoanalitikus orientációjú feljegyzése. A recenziók – több esetben mondhatni kritikák – sorában kap helyet a kötet legszenvedélyesebb hangvételű szövege is. A szóban forgó írás nem más, mint a beszédes *Nem kérdés* című írás, melynek alcíme *A Hogyan halt meg József Attila című kötet margójára*. A szóban forgó kötetet Garamvölgyi László, rendőrségi PR-ember jelentette meg a költő halálának körülményeit vizsgáló öt éves kutatómunkája eredményeként, melyben azt bizonyítja – saját meggyőződése szerint, de az irodalomtudományos körökben semmilyen pozitív értékelő visszhangot nem keltve –, hogy a költő nem öngyilkosságot követett el, hanem halála tragikus balesetnek tekinthető. Murányi reakcióként született írásának már a terjedelme is beszédes. Hét oldalával a szöveg a kötet hosszabb írásainak sorában foglal helyet. A szerző ebben az írásában módszeresen, szigorúan, a részletekről való nagyon pontos tudásról adva tanúbizonyságot, s nem egyszer nyomatékos iróniával veszi sorra „a mindent jobban tudó detektív” (140.) „könyvtákolmányának” (137.)

irodalomtörténeti és egyéb adatolási pontatlanságait, nagyotmondó és hamis kijelentéseit, következtelenségeit, félreértelmezéseit és helyesírási hibáit.

A hagyományosabb műfajok keretén belül maradván szót ejthetünk még a szerző által készített interjúkról, beszélgetésekről is. Ezek közül említésre méltó az idős Cserépfalvi Imrével készült interjú, akinek kiadója, a Cserépfalvi Kiadó fontos szerepet játszott József Attila életében, lévén, hogy kezdetben ez a kiadó vállalta a *Szép Szónak*, a József Attila és Ignó Pál főszerkesztésében megjelent lapnak a kiadását, a költő több verseskötetének közreadását, valamint a költő halála után ez a kiadó vált mondhatni a József Attilára való emlékezés legfőbb orgánmáivá. Mindemellett pedig hol szorosabb, hol távolságtartóbb baráti kapcsolatról is beszélhetünk Cserépfalvi Imre és József Attila között. Az interjúk között érdemes még említeni a *Mindent egy lapra* című írást, amelyben a szerző Tverdota Györgyöt faggatja nemcsak a nagy hatású monográfiájáról, hanem az irodalomtörténész József Attila iránti érdeklődésének teljes spektrumáról. Ugyanitt meg kell említenünk még a tanulmánytípusú írásokat is, amelyek között fontos helyet foglal el a már említett Szántó Judit *Napló és emlékezés* című memoárjához írt terjedelmes, visszaemlékezéseket és versrészleteket is tartalmazó, értelmező *Előszó Szántó Judit Napló és visszaemlékezés című kötetéhez* címet viselő írás.

A rendhagyóbb műfajú írásokra rátérve, először is megemlíthetünk olyan szövegközléseket, amelyek kétséget kizáróan érdekesek, ugyanakkor Murányi mégis különösebb kommentár nélkül hagyja őket, megelégedve csak egy rövid bevezetővel. Ilyen szöveget képez a *Miért nem járok színházba? A Független Színpad elfeledett ankétja 1937-ben* című írás, amelyben Murányi az alcímben említett folyóirat kérdésére Babits Mihály, Benedek Marcell, Füst Milán, Németh Andor és persze József Attila által adott válaszokat közli, de nem értelmezi vagy kommentálja

azokat. Itt kell megemlítenünk még a kötet, de talán a teljes József Attila-irodalom egyik legérdekesebb szövegét, az *Öngyógyító öngyilkos ösztinteség. Szabad ötletek a Szabad ötletekről* című írást, amelyben Murányi a híres pszichoanalitikus írás mechanizmusának működését imitálva veti papírra a szövegről szóló gondolatait.

A fentebb említett írások mellett a *Szövedékek* tartalmaz még egyéb igazi különlegességeket is, így például a *Mű, emlék, védelem. Közterek Attilái* című íráshoz csatolt táblázatot, amely pedáns rendszerben mutatja be a 2011-ben Magyarország közterein fellelhető összes József Attila-szobrot elhelyezkedés, év, alkotó, anyag, forma (egész alakos, dombormű, mellszobor stb.) és át-helyezési adatok szempontjából. Hasonló csemegeként említhetjük még meg azt a Gergely Tibor grafikus által készített karikatúrát, amely József Attilát ábrázolja Újvári László és Gyömrői Edit esküvőjén, ahogy mindannyiuk felett ott lebeg a pszichoanalízis atyja, Sigmund Freud. A 2021-es írásban Murányi így fogalmaz erről a képről: „eddig publikálatlan”. (224.)

A leírtakból máris látszik, hogy Murányi kötete formai és tartalmi szempontból is jelentős darabja a József Attila-irodalomnak. Krónikaként egyformán helyet kap benne a költőhöz kapcsolódó szakirodalom folyamatos nyom követése és értékelése, valamint minden egyéb olyan megmozdulásnak az értő, többoldalú, a kapcsolódó adatokat igen jól mozgósító bemutatása, amely valamiképpen hozzájárul az egyre teljesebb József Attila-kép kirajzolásához, legyen az többórás versfelolvasás, szoboravatás, tüntető jellegű verses megmozdulás, sőt politikai, ideológiai megszólalás. Kiemelendő és figyelemre méltó, hogy Murányi valóban mennyire otthon van a József Attila-kutatás eredményeinek követésében, s hogy maga is milyen aprólékosan tájékozódik. Reprezentatív példaként érdemes itt megemlítenünk az *Íme, hát meglelték...* című írást. Murányi ebben a szövegében annak a kisebbségkutató

és jogász Bársony József által felvetett ötletnek megy utána, miszerint a *Tiszta szívvel* című vers ihlető forrása egy cigány népdal lehetett. Murányi nem csak a szöveg és a ritmus szempontjából nézi össze a verset a Bársony által jelzett népdal megfelelő szakaszával, hanem annak is utánamegy, hogy József Attila vajon milyen úton-módon ismerhette meg ezt a népi alkotást. Az említett dal szövege már az 1893-ban kinyomtatott *Pallas Nagylexikon* 4. kötetében is megjelenik. A szinte folyamatos nélkülözésben élő költőnek azonban nagy valószínűséggel nem volt tulajdonában a már akkor borsos árú lexikon – hívja fel a figyelmet Murányi –, ugyanakkor felfedezi azt a közvetett összekötő kapcsot, ami mégis egyfajta bizonyíték és magyarázat lehet arra, hogy hogyan került a költő kezébe a lexikon cigányokkal foglalkozó melléklete. József Attila kitűnő majd jeles eredményű kollokválója volt az 1924–25-ös tanévben Herrmann Antal által tartott kurzusnak, melynek témája a cigány népi kultúra volt. Murányi megkeresi a tanár egykori kollégáinak visszaemlékezéseit, valamint utána néz József Attila levelezésében is a névnek, és mindebből azt deríti ki, hogy a professornak különösen nagy hatása nem

volt diákjaira. Ennek ellenére mivel Herrmann egyetlen nagyobb szabású összefoglaló műve éppen *A cigányok népköltészete és zenéje* címmel jelent meg, mégis a kijelentés valóságértékében bízva állíthatjuk – Murányi nyomán –, hogy József Attila ismerte, olvasta azokat a cigány népdalokat, amelyeknek hosszabb-rövidebb sorai, szó szerkezetei mintha tényleg visszaköszönnének a híres *Nincsen apám* versben.

Ennek a sokszínű és egyben egyedi kötetnek az elolvasása után a főcím – *Szövedékek* – is pontosabb értelmet nyer, hiszen láthattuk, valóban többszörös összeszövődésről beszélhetünk: József Attila alakjának és műveinek utóéletébe hangsúlyosan beleszövődtek az évtizedek során változó értelmezéseket megengedő ideológiai hátterek, az időközben előkerülő újabb és újabb kéziratok különleges fonálként változtatják meg a bevett, a közismert József Attila-képet, a költő alakja folyamatosan beleszövődik a kulturális rendezvények világába ma is, s nem utolsósorban Murányi Gábor életét és irodalmi, tudományos tájékozódását is át meg átszötte a költőóriás. Mindennek válik lenyomatává a *Szövedékek. 50 év, 50 írás József Attiláról*.